

Edukacja teatralna w wychowaniu dziecka

Definicja, cechy i funkcje edukacji teatralnej

Aktywność twórcza stała się pożądaną dyspozycją człowieka. Tylko osoba kreatywna, innowacyjna ma szansę na pełne i podmiotowe uczestnictwo w procesie nieustannie dokonujących się zmian. Kreatywność kwalifikuje się zatem do jednej z najbardziej kluczowych kompetencji we współczesnej rzeczywistości. Kreatywność przejawia się nie tylko zdolnością do generowania nowych idei, pomysłów, ale przede wszystkim jest stanem umysłu. Osoba kreatywna posiada określone cechy, takie jak: zdolności twórcze, ujawniane w jakiejś dziedzinie, świadomość siebie i własnych możliwości, odwaga twórcza, polegająca na tworzeniu tego, co nowe, zarówno w wymiarze ogólnospołecznym jak i jednostkowym.

Rozwojowi kreatywności i realizacji potencjału twórczego sprzyja edukacja przez sztukę, w tym edukacja teatralna. Romana Miller wprowadzając do polskiej literatury pedagogicznej termin „edukacja teatralna” zdefiniowała go jako „wychowanie widza współdziałającego ze sceną i widownią, przygotowanie go do odbioru języka teatralnego”, kładąc nacisk na kształcenie odbiorcy teatralnego. Współcześnie wielu pedagogów rozpatruje edukację teatralną na wielu płaszczyznach, jako:

- zdobywanie wiedzy o teatrze;
- uczestnictwo w działaniach teatralnych;
- analiza i interpretacja dzieł literackich i adaptacji scenicznych;
- rozwijanie ekspresji teatralnej uczniów;
- wychowanie w zespole;
- bezpośredni kontakt z kulturą teatralną i spektaklami.

A. Horbowski postrzega edukację teatralną jako: „rozwój osobowości dzieci i młodzieży przez bezpośredni kontakt z widowiskami teatralnymi. Jest możliwy wówczas, jeśli edukacja teatralna zostanie oparta o przeżycia związane z oglądaniem widowiska teatralnego, własną twórczość teatralną i wiedzę z zakresu funkcjonowania historii teatru”. W skład edukacji teatralnej wchodzi trzy elementy: uczestnictwo w kulturze teatralnej, działania twórcze oraz wiedza o teatrze.

Niezwykle ważnym dla twórczego rozwoju dziecka składnikiem edukacji teatralnej jest jego własna aktywność twórcza. Prawidłowa i skuteczna edukacja teatralna nie może być pozbawiona tego elementu. Krzysztof J. Szmidt jest zdania, że aktywność twórcza pełni następujące funkcje w życiu jednostki:

- funkcję rozwojową – dzięki twórczości rozwijają się ważne sfery osobowości człowieka;
- funkcję ekspresyjną – twórczość daje możliwość wyrażania indywidualnych myśli i przeżyć w języku sztuki;
- funkcję socjalizacyjną – twórczość umożliwia wejście w określone role społeczne, prowokuje do podejmowania wysiłku i odpowiedzialności za inne osoby;
- funkcję terapeutyczną – dzięki twórczości możliwe staje się odreagowanie napięć i lęków oraz nabywanie umiejętności konstruktywnego rozwiązywania konfliktów;
- funkcję edukacyjną – twórczość sprzyja opanowaniu nowych umiejętności i wiedzy.

Ekspresja twórcza

W kształceniu i wychowaniu teatralnym aktywność twórcza dziecka może być realizowana poprzez jego czynny udział w zespole teatralnym. Uczestnictwo w zajęciach teatralnych prowadzi do rozwijania różnych sfer osobowości. Istotą zajęć teatralnych jest pobudzanie ekspresji własnej uczestników zajęć, związanej z uruchamianiem ich potencjału twórczego. Ekspresja zaś jest wartością samą w sobie. Wiąże się z potrzebą psychofizyczną człowieka, stanowi motor napędowy kreowania siebie i rzeczywistości. Wiesława Pielasińska głosi pogląd, że ekspresja stanowi alternatywną siłę we współczesnym świecie, mogącą przeciwstawić się konformizmowi i konsumpcji, sprzyjającą rozwojowi indywidualności oraz spontanicznym i szczerym kontaktom międzyludzkim. Dzięki ekspresji, rozumianej jako wyładowanie uczuć, uwolnienie się od nich przez ich uzewnętrznienie, czy pojmowanej jako zdolność człowieka do przekazywania swych wrażeń, przeżyć czy doświadczeń, człowiek może uzyskać wolność, mającą wyraz w realizacji swojego „ja”.

Stanisław Popek wyróżnił siedem rodzajów ekspresji:

- ekspresję ruchowo-mimiczną, wyrażaną za pomocą gestu, mimiki twarzy, spontanicznego ruchu, a nawet tańca;
- ekspresję ruchowo-muzyczną, związaną z rytmem, melodią – jako improwizowanym tańcem lub interpretacją tańca;

- ekspresję słowną (werbalną), wyrażaną w osobistej interpretacji treści, będącą wyrazem emocjonalnego nastroju i ujawniającą się poprzez krzyk, śmiech, płacz, szept;
- ekspresję słowno-muzyczną, mającą wyraz w spontanicznym nuceniu improwizowanych melodii i tekstów piosenek;
- ekspresję muzyczną, związaną z wyżej wymienioną formą wyrazu, ale połączoną z grą na instrumentach muzycznych lub z pozorowaniem tej gry;
- ekspresję plastyczną, wyrażającą się w rysowaniu, malowaniu, formowaniu w materiałach miękkich, takich jak plastelina, glina, piasek, a także w montowaniu na płaszczyźnie i w przestrzeni form dekoracyjnych z różnych materiałów (tkaniny, papieru, drewna);
- ekspresję zabawową, będącą zazwyczaj syntezą wymienionych form ekspresji, gdyż może zawierać elementy ekspresji słownej, muzycznej, ruchowo-mimicznej, plastycznej.

Istota edukacji teatralnej w wychowaniu dzieci

Współuczestnictwo w akcie twórczym wszystkich uczestników zajęć to jedna z naczelných zasad teatru dziecięcego i młodzieżowego. W kreowaniu przedstawienia, na każdym etapie realizacji dzieła, powinni brać udział wszyscy. Nauczyciel – instruktor ma być przewodnikiem, który uczy warsztatu i organizuje pracę zespołu oraz inspirowanie do twórczego myślenia i działania. Podobnego zdania byli czołowi polscy przedstawiciele teatru szkolnego w dwudziestoleciu międzywojennym. Z. Kwieciński uważał, że najgorszym zarzutem, jaki można postawić teatrowi szkolnemu, to pochwała realizowanego przez ten teatr przedstawienia za to, że przypomina teatr zawodowy. Jego zdaniem teatr szkolny ma zadania zupełnie inne niż instytucja zawodowa. Zespół teatralny składający się z dzieci i młodzieży powinien, dzięki wrodzonemu instynktowi gry dramatycznej i potrzebie ekspresji, sam tworzyć spektakle w procesie kreacji zbiorowej, zaś prowadząca teatr osoba dorosła ograniczyć swoją aktywność do troski o jednolity artystycznie styl działań scenicznych. Taka forma zajęć teatralnych, oparta o rzeczywisty dialog z uczniem, wzmacnia w nim poczucie sprawstwa, a tym samym poczucie podmiotowości.

Edukacja teatralna powinna być integralną częścią wychowania dzieci we współczesnym świecie. Pozwala ona wychować przyszłego aktywnego, wrażliwego odbiorcę sztuki, a także pomaga rozwijać inteligencję emocjonalną każdego dziecka. Teatr zaspokaja

potrzeby psychiczne dzieci i może odegrać kluczową rolę w kształtowaniu osobowości. Przede wszystkim jest przeżyciem zbiorowym. Dziecko występuje tu jako uczestnik spektaklu. Odbiera go w towarzystwie innych, jest członkiem pewnej wspólnoty, identyfikuje się z nią, a przeżycia w grupie są szczególnie mocne. Tak działa swoista magia teatru; dziecko czuje, że wokół niego dzieje się coś wyjątkowego, niepowtarzalnego. Teatr jest dla dzieci rzeczywistością wyjątkową, w której wszystko może się zdarzyć. Pozwala na kontakt z żywym słowem, dzięki czemu lepiej rozwija się mowa dziecka, wzbogaca słownictwo. Bycie widzom pomaga w kształtowaniu wrażliwości estetycznej, rozwijaniu zainteresowań czytaniem, sztuką i muzyką. Pozytywny bohater, z którym maluch spotyka się na spektaklu teatralnym, zdobywa jego uznanie, pomaga w zrozumieniu, dlaczego jakieś zachowanie jest dobre, a inne złe. Oprócz tego, dziecko ćwiczy spostrzegawczość i umiejętność koncentracji. Wizyty w teatrze to często okazja do wspólnego, rodzinnego, niemal świątecznego spędzania czasu. Dzieci lubią takie rodzinne wyprawy, które na długo pozostają w ich pamięci. Edukację teatralną warto zaczynać bardzo wcześnie, nawet przed drugim rokiem życia. Kontakt dzieci z teatrem to nie tylko „bycie widzom”, ale również zabawy w teatr, podczas których dziecko pragnie być nie tylko autorem lecz także aktorem. Przemawiają za tym duże zdolności naśladowcze dziecka oraz wszechstronność estetycznych przeżyć. Wprowadzenie dzieci w świat sztuki poprzez zabawy „na niby”, przynosi im wiele korzyści, rozwija wyobraźnię, doskonali mowę, która staje się wyrazista, melodyjna, właściwie akcentowana. Inscenizacja wyzwala i wykorzystuje muzyczne, plastyczne, ruchowe i słowne możliwości dziecka. Udawanie kogoś innego jest bliskie nam wszystkim. Płynie z dążenia do wydania się lepszym, groźniejszym, ważniejszym niż w istocie jesteśmy. Odtwórca roli ma okazję realizować swoje marzenia i wcielić się w ulubionego bohatera. Przeżywanie utworu, wczucie się w jego treść, umożliwia zapomnienie o samym sobie i pozwala bytować w świecie fantazji wytworzonym przez autora. Poprzez uczestnictwo w zabawach teatralnych dzieci nieśmiałe, pochłonięte zabawą zapominają o nieśmiałości, dzieci niezdyscyplinowane i hałaśliwe mogą wyciszyć się oraz wdrożyć do panowania nad sobą. Duże korzyści wyniosą dzieci z zabaw teatralnych, w których nie posługują się gotowym tekstem, ale mówią własnymi słowami, improwizują. Dzięki temu uczą się poprawnego i jasnego wyrażania myśli, zwiększają zasób słownictwa, próbując dobierać słowa w danej sytuacji najodpowiedniejsze. Równie wartościowa będzie zabawa w inscenizację utworów literackich, opowiadań, wierszy, legend, baśni, niektórych scen z filmów dla dzieci. Inscenizacja rozwija dziecięcą spostrzegawczość, pamięciową naukę nawet najprostszych

kwestii lub powtarzanie ich za kimś dorosłym, wyrabia umiejętność wypowiedzania się z zastosowaniem zmiany siły, tonu głosu, tempa, pauz.

Podczas zabaw teatralnych kształtuje się prawidłowa emisja głosu i dykcja. Zabawy teatralne wywierają duży wpływ na kształtowanie charakteru i osobowości dzieci, wyostrzają zmysł obserwacji oraz rozładowują nagromadzone emocje. Są jednym z efektywnych środków wychowania wszechstronnego, dają możliwość wspólnego działania, wspólnej radości z osiągniętego celu. Dziecko wcielając się w fikcyjną postać, przeżywa losy bohaterów literackich, utożsamia się z nimi, często naśladując ich postępowanie. Zabawy „na niby” pozwalają kształtować uczucia, przyswajać właściwe postawy moralne, a także uczyć dziecko cieszyć się i smucić, dostrzegać dobro i zło.

W literaturze przedmiotu brak jest jednoznacznej klasyfikacji technik - form teatralnych. B. Stankiewicz przyjmuje następujący podział: „W formach teatru tworzonego przez samo dziecko należy wymienić spontaniczną działalność zabawową, zabawy inscenizowane i zabawy w teatr. Do form teatru tworzonego dla dziecka przez dorosłych należy zaliczyć te, w których wystąpił dialog lub monolog z zastosowaniem pacynek (względnie kukiełek) i widowiska lalkowe. Mogą one być organizowane przez nauczycielki,... lub przedstawienia zawodowego teatru lalek”. L. Maksymowicz do technik - form teatralnych zalicza: teatr lalek, teatr cieni, teatr dramatyczny, teatr pantomimy, zabawy, gry dramowe, zabawę w teatr lub teatr samorodny jako miejsce swobodnej ekspresji dziecka. Charakterystyka wybranych **technik - form teatralnych**:

- Podstawą **teatru lalek** jest lalka, która pełni taką samą funkcję jak aktor w teatrze. Animowana jest przez aktora - lalkarza, najczęściej ukrytego za parawanem, czasem występującego razem z lalką na scenie. Podstawowe typy lalek teatralnych to: kukielka, pacynka, jawajka, marionetka. Teatr lalek, to teatr dla wszystkich widzów w każdym wieku. W zależności od treści zadowolić może zarówno przedszkolaka, jak i dorosłego odbiorcę.
- **Teatr cieni** polega na rzutowaniu na biały, matowy ekran cieni przedmiotów, płaskich lalek - wycinanek, które pojawiają się między ekranem a źródłem światła, umieszczonym za aktorami.
- **Teatr pantomimy** to nieme przedstawienie sceniczne, gdzie fabuła przedstawiona jest za pomocą mimiki i ruchów ciała. Tematy zabaw pantomimicznych można znaleźć w najbliższym otoczeniu dziecka: w domu, przedszkolu, na ulicy, itp.

- **Inscenizacja** to spektakl teatralny przeznaczony do wystawienia przed widownią i podlegający osądowi artystycznemu. Punktem wyjścia jest scenariusz np. bajki, baśni, opowiadania, montaż. Dzieci muszą tekst znać na pamięć. Można zastosować scenografię, kostiumy, rekwizyty, muzykę, światło, ruch itp.
- **Drama edukacyjna - uzupełniająca** to „metoda dydaktyczno - wychowawcza angażująca w działanie ucznia całą jego wiedzę o świecie, tworzącą nowe jej jakości w związku z wykorzystaniem wyobraźni, emocji, zmysłów, intuicji. Drama jest spontanicznie improwizowana i nigdy nie daje się powtórzyć w tej samej formie". W dramie nie wykorzystuje się gotowych scenariuszy, ma zatem charakter „otwarty”. Każda osoba uczestnicząca w dramie działa na swoim poziomie rozwoju. W dramie nie ma typowego dla teatru podziału na aktorów i widzów. Wszyscy są aktywnymi uczestnikami zajęć.

Wybór konkretnych technik a także sposobów ich realizacji zależy od grupy dzieci, od ich zainteresowań, potrzeb i możliwości rozwojowych. Edukacja teatralna, realizowana poprzez pantomimę, improwizację, teatr kukiełkowy, ćwiczenia dramowe, inscenizację, stymuluje swobodną twórczość dziecka, staje się okazją osiągnięcia osobistego sukcesu. Jest doskonałą podstawą harmonijnego rozwoju dziecka. W ramach edukacji teatralnej ważne jest także organizowanie wycieczek, wyjść do teatru. Celem tych działań powinno być wzbogacenie przeżyć estetycznych dziecka oraz jego doświadczeń i wiedzy. Wychowanie przez teatr w formie aktywnej i twórczej może pomóc dziecku w interpretacji przedstawienia teatralnego. Zdobyte w czasie obejrzanego spektaklu doświadczenie może być punktem wyjścia rozmowy, własnej twórczości artystycznej, prac plastycznych, spontanicznych zabaw w teatr już w przedszkolu. Tego rodzaju zajęcia pomogą dzieciom w „uporządkowaniu” doznanych w czasie przedstawienia teatralnego przeżyć. Zdaniem pedagogów i praktyków, twórców dziecięcego teatru w przedszkolu - zapoznanie z utworem literackim powinno odbywać się w sposób atrakcyjny, nie wywołujący znużenia i zniechęcenia u dzieci. Na początku należy rozpocząć od charakterystyki poszczególnych postaci, dokonać oceny ich postępowania, logicznie ułożyć ciąg wydarzeń oraz wyciągnąć wnioski (morał). Drugim etapem jest „budowanie” wybranych scen z dziećmi, które sprawdzają się w różnych rolach. Systematyczne budowanie poszczególnych scen spektaklu z wybranymi osobami i łączenie ich w całość to kolejny etap pracy. Spektakl będzie ukończony, gdy dzieci będą swobodnie działać w rolach i dobrze czuć się na scenie. Stymulowanie aktywności wychowanków powinno polegać na odkrywaniu przed nimi różnych rytmów i dźwięków, na umożliwianiu

im poznania możliwości własnego ciała, aparatu głosu i mowy, na poznawaniu przestrzeni. Wszystkie działania powinny być wspierane ćwiczeniami pamięci, dykcji, wzbogacaniem słownictwa i rozwijaniem swobodnych wypowiedzi dzieci. L. Maksymowicz proponuje następujące kierunki oddziaływań sztuki teatru na dziecko: uczestnictwo w spektaklach teatralnych oraz udział w zabawach i grach dramatycznych, które obejmują następujące etapy:

- kształtowanie „elokwencji” ciała,
- uświadomienie własnego ciała i jego akceptacja,
- uświadomienie sobie sprawności głosu i wrażliwości na dźwięki,
- ilustrowanie tekstów historyjek dźwiękiem,
- rozwijanie wyobraźni z wykorzystaniem zmysłów (wzroku, słuchu, smaku, węchu, dotyku),
- wyrażanie uczucia i nastroju poprzez mimikę i gest,
- odtwarzanie za pomocą prostych scen pantomimicznych zachowań zwierząt, ludzi, przedmiotów, zjawisk (np. wiatru, ciepła, koloru, wzrostu roślin),
- wspólne opanowanie i nabywanie orientacji w danej przestrzeni,
- gry z tekstem improwizowanym, także improwizowanie tekstów literackich.

Bardzo ważne jest też wspólne tworzenie przedstawień teatralnych. Wszystkie te działania muszą być dostosowane do konkretnej grupy dzieci, do ich możliwości. Ważnym elementem w organizacji zajęć teatralnych odgrywa aranżacja przestrzeni. Zabawy w teatr nie muszą odbywać się na scenie, dobre jest każde miejsce w sali, które można przeobrazić w przestrzeń akcji dramatycznej. Różnorodne rekwizyty - często wykonane przez same dzieci - powinny uatrakcyjnić ich zabawy, budzić zainteresowanie i rozwijać inwencję twórczą, a nie krępować i ograniczać. W przedstawieniu teatralnym rekwizyt „może stanowić metaforę, uogólnienie idei, zastępować kostium i dekorację. Jako synteza wymaga przemyślanego i celowego wyboru, by wśród oszczędnych elementów plastycznych (...) mógł być czytelnym i skupiać uwagę odbiorców”.¹² Prostota środków wyrazu wyzwala wyobraźnię zarówno małego aktora jak i widza. Należy jednak unikać dosłowności, zbyt wielka ilość konkretnych rzeczy na scenie przeszkadza i zubaża dziecięcą wyobraźnię. Można też zrezygnować z tradycyjnych kostiumów teatralnych na rzecz kostiumów symbolicznych. Należy stosować naprzemienne formy aktywności tj. taniec, recytacja, śpiew, które nie wywołują znużenia małego twórcy. W atmosferze swobody i wolności dzieci będą wspaniale wczuwały się w nowe role i sytuacje, tworząc spektakl na gorąco. Mnogość rodzących się

pomysłów realizacyjnych, zapał i radość przy tworzeniu scenografii, kostiumów, będą świadczą o tworzących się postawach twórczych. Stosowane w pracy z dzieckiem małe formy sceniczne i zabawy twórcze to bogate źródło satysfakcji a także początek prawdziwych przeżyć, które realizują się przy pełnym i autentycznym zaangażowaniu małego widza i aktora. Dzieciństwo jest przykładem życia spontanicznego, swobodnej gry wyobraźni, działania twórczego w zakresie rysunku, muzyki, kreatywnego gestu, ruchu i improwizowanej gry teatralnej. W dużej mierze zależy to od postawy nauczyciela, który powinien wspomagać rozwój dziecka, podtrzymywać jego zapał w zdobywaniu wiedzy o sobie i świecie. Wczesne budzenie zainteresowań dzieci edukacją teatralną jest rzeczą ważną i wartościową, wywierające niezwykle pozytywny wpływ na wychowanie dzieci i młodzieży.

Przykładowe ćwiczenia i zabawy teatralne

- **Gimnastyka buzi i języka**

- po każdym ćwiczeniu parszemy jak konie dla rozluźnienia mięśni,
- rozciąganie policzków,
- liczenie zębów językiem,
- oblizywanie się ,
- krążenie językiem przed zębami,
- sięganie językiem do brody i nosa, itd.

- **Dyrygent i chór**

Chór mówi jakiś wiersz, np. „Siała baba mak” dostosowując się do dyrygenta – ręce na dole – cicho, u góry – głośno

- **Mówienie z korkiem w ustach (między zębami).**
- **Chodzę jak...**

Cele: wyczucie czasu i przestrzeni, wyrażanie emocji ruchem, kontrola ciała.

Uczestnicy spacerują po sali w różnych kierunkach. Prowadzący wydaje polecenia, które co jakiś czas zmienia, np. jesteśmy bardzo zmęczeni. Niesiemy ciężką paczkę. Spieszymy się na autobus. Jesteśmy szczęśliwi, bo wygraliśmy na loterii. Idziemy z otwartym parasolem, który wyrывa nam wiatr. Przechodzimy po chyboczącym się moście nad przepaścią.

- **Budowla**

Cele: budowanie zaufania, kontrola własnego ciała, ćwiczenie koncentracji uwagi

Prowadzący dzieli grupę na kilkusobowe zespoły. Każda grupa losuje zadanie. Wspólnie mają skonstruować, poprzez przybranie charakterystycznych pozycji, określoną w zadaniu

budowlę, np. samolot, statek, wiszący most, szafas, hamak, huśtawka. Następnie uczestnicy muszą ożywić swoją budowlę poprzez ruch np. wieje silny wiatr. Zbudowane struktury nie mogą upaść.

- **Razem głośniej**

Cele: uwalnianie napięcia emocjonalnego, rozgrzewka, budowanie zaufania.

Grupa kuca razem. Prowadzący zaczyna mruczeć, a dzieci mu wtórują, stopniowo podnosząc głos. Na koniec wszyscy wyskakują do góry głośno krzyząc razem.

Mistrz i uczniowie

Cele: samoświadomość, ćwiczenie ekspresji, wprowadzenie do ćwiczeń ruchowych

Uczniowie stoją w kręgu. Wybrany uczeń wchodzi do środka i chodzi dookoła. Na określony sygnał zatrzymuje się. Grupa próbuje określić cechy charakterystyczne poruszania się danego ucznia, następnie próbuje go naśladować. Dzieci mają za zadanie wczuć się w daną osobę.

- **Trzy emocje**

Cele: rozwój relacji interpersonalnych, komunikacja, rozwój społeczny

Grupa wybiera lub układa historyjkę, która posłuży za temat do improwizacji. Następnie dostaje lub wymyśla trzy uczucia, które musi włączyć do swojej opowieści tak, że historia zaczyna się od pierwszego, przechodzi przez drugie, kończy się na trzecim, np. zmartwienie - panika- ulga

- **Nakręcane zabawki**

Cele: koncentracja, ruch , improwizacja

Każdy z uczestników staje się zabawką, która porusza się dopóki jest nakręcona. Prowadzący określa czas jednej sekwencji ruchu. Koniec i początek ruchu powinien być wyraźnie zaznaczony.

- **Przystanek autobusowy**

Cele: budowanie historii postaci przez indywidualnych aktorów

Prowadzący jest narratorem budowanej historii, podpowiada grupie kierunek rozwoju sytuacji, pozostawia swobodę wyboru rozwiązań np. wyobrażamy sobie, że stoimy na przystanku i czekamy na autobus, który ma wyraźne opóźnienie; na przystanek przychodzi przeziębiony mężczyzna, który kaszle i kicha nie zasłaniając ust, itd.

- **Reżyser**

Cele: odkrywanie siebie, odgrywanie ról

Jeden uczestnik zostaje reżyserem. Opowiada grupie jakieś zdarzenie ze swojego życia. Grupa ma za zadanie odegrać to wydarzenie zgodnie ze wskazówkami reżysera.

- **Trzy zaczarowane krzesła**

I krzesło – śmiech, II krzesło – rozpacz, III krzesło – złość. Ćwiczenie polega na pokazaniu tych trzech emocji, przesiadając się z krzesła na krzesło. Nauczyciel powinien najpierw to omówić – po czym poznać, że ktoś jest zrozpaczony, smutny czy wesoły, co się w tym czasie z nim dzieje.

- **Walczące potwory**

Uczniowie stoją w dwóch rzędach naprzeciw siebie. Wskazane dziecko wymyśla sposób przepędzenia potworów z przeciwka. Wszystkie dzieci z jego rzędu muszą go naśladować.

- **Defilada dziwaków**

Uczniowie chodzą po sali, na sygnał prowadzącego „zamieniają” się w postaci (naśladują je ruchem, gestem i głosem), np. staruszek, niedźwiedź, pisklę, silny wiatr, złodziej, księżniczka.

- **Podawanie emocji**

Jeden drugiemu przekazuje swoje emocje, np. złość – gest + mina + głos.

- **Aukcja**

Każdy z uczestników wyobraża sobie przedmiot, który zamierza wystawić na aukcji. Kolejno uczestnicy wystawiają go na aukcji do sprzedaży. Mają go tak zareklamować, aby sprzedać jak najdrożej.

Przykładowa literatura

1. Miller R.; Z rozważań nad edukacją teatralną. "Kwartalnik Pedagogiczny" 1968, nr 3
2. Gliniecki M. Refleksje z edukacyjnych działań Teatru STOP. (W:) M. Gliniecki, L. Maksymowicz (red.) Teatr a dziecko specjalnej troski. Słupsk 1999
3. Stankiewicz B.; Twórcza aktywność dziecka jako czynnik jego rozwoju. Warszawa 1979
4. Maksymowicz L.; Drama jako metoda wspomagania rozwoju osobowości dziecka w wieku szkolnym. Słupsk 2002
5. Horbowski A.; Edukacja kulturalna jako system działań społeczno-wychowawczych: analiza systemowa. Rzeszów 2000

6. Bernacka D. Od słowa do działania. Warszawa 2000
7. Pankowska K.; Pedagogika dramy. Warszawa 2000
8. Way B.; Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży. Warszawa 1995
9. Pielasińska W.; Ekspresja – jej wartość i potrzeba. Warszawa 1983
10. Wójcik Z.; Zabawa w teatr. Wybór scenariuszy dla dzieci. Warszawa 1996
11. Maksymowicz L; Terapeutyczna i stymulująca funkcja warsztatów teatralno-dramowych w kształtowaniu się tożsamości dziecka. (W:) A. Suchora - Olech (red.) Obszary dyskusji o edukacji. Słupsk 1999
12. Wierzbicka U.; Szkolny teatr małych form w moim doświadczeniu pedagogicznym. Warszawa 1979
13. Signorelli M.; Wychowujące znaczenie teatru. (W:) I. Wojnar (red.) Wychowanie przez sztukę. Warszawa 1965

Opracowanie: Natalia Bremer